

... האבן של אברהם
(אם הוא יק)

ומה ענינו לכאן, ויש לתרץ דלא קשה מידי דעכשיו בכו על כל התאוות הגופניות שהפרישן הקב"ה, ואמרו זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם מן המצות (לעיל פ"ט ה), שלא היינו דואגים מן המצות והיינו אוכלים ושותים בלא דאגת המצות, ועל הכל מה שהיה להם התאוות בעריות והפריש מה הקב"ה אותם מהם, ולפיכך היו מתאוננים עתה עליהם, ופירוש פשוט הוא.

א"ר אריה

1 (י) בכה למשפחתיו, משפחות¹³ משפחות נאספים ובוכים לפרסם תרעומתן בגלוי. ורבותינו אמרו¹⁴: למשפחותיו, על עסקי משפחות, על עריות הנאסרות להם.

ר"י אגור 80 י"א

2 על עסקי משפחות וכו', ותימה איך בכו עתה על העריות שנאסרו להם כבר

3 אנו מתחילים לנסוע, ונפגשים עם המשכר הראשון, הטרגדיה הראשונה: "ויהי העם כמתאננים"⁵¹. אותו העם של מעמד הר סיני, אותו העם ש"בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו"⁵², אותו דור דעה⁵², אותו דור ששמע קול אלוהים קדבר מתוך האש ויחי⁵³ — אותו הדור מסתבך בסיבוכי הדרך ונכשל בהתמרמרות על ענינים גופניים, נכשל בתאות בשר⁵⁴.

יש ביטוי מיוחד אצל חז"ל: האדם נקרא "בשר ודם". מה פירושו? יש באדם שני צדדים: הבשר, שהוא עצם הגופניות שבאדם, והדם שהוא הנפש. "רק חזק לבלתי אכל הדם, כי הדם הוא הנפש"⁵⁵. הדם יש בו חיוניות שמחיה את הגוף, יש בו כח חיים, יש בו נשמתיות. הבשר שהוא החומר, הוא הגילוי החיצוני של הכח אשר בדם. והאדם צריך להזהר מלשכוח את ערכו הפנימי ומהתמכרות לגופו ולבשרו.

זאת ההסתבכות הראשונה והיסודית: הבשר ודם נעשים משועבדים לבשר בלבד, בשוכחם את דם הנפש. אמנם העם מקבל לחם מן השמים, אבל בלבולי הדרך מביאים את ה"גוי הגדול"⁶³ הזה לשפלות, לקטנות ולתאותנות של "מי יאכלנו בשר"⁶⁴ ולהתמרמרות כלפי מעלה. פרשה נוראה זו של שכחת הערך הפנימי, מגיעה עד כדי התפטמות בבשר, ולבסוף לקברות התאוה.

פ"ח ור"י אגור 82-85

4 אז מתחילה ה"צעדה" הראשונה שלנו במדבר, הצעדה האלוהית של כלל-ישראל, ... עכשיו מתחילה הפגישה עם ה"מדבר

הגדל והנורא"¹⁶ וצרותיו. הפיצוץ הראשון הוא חטא המתאוננים: "ויהי העם כמתאננים רע באזני ד'³⁰ — "... ובעיני משה רע"³¹. המתאונן הוא אדם שאיננו מרוצה ובא בטענות כלפי הקדוש-ברוך-הוא. הוא כביכול ברוגז עם הקדוש-ברוך-הוא. פסימיזם והתמרמרות³². באמת, עובדת היותנו עם ד' מביאה רק נועם בחיינו: "ויהי נעם ד' אלהינו עלינו"³³, המכוון את כל "מעשה ידינו"³³. כל-כך טוב לנו שד' נמצא בקרבנו ומנעים לנו את כל מצבי חיינו הרוחניים והגופניים! כל-כך נוחה הרגשתנו להיות "עם קרבו"³⁴, אשר "בחר בנו מכל העמים"³⁵! כל-כך נעים להיות עם רבנו-של-עולם בכל מלוא החיים! כל-כך טוב לנו להיות דבקים בד' אלהינו³⁶! במצבים של חולשה והתבלבלות מופיעה הרגשה רעה ומצב של התאוננות, ומגיעים לדרכי תהוה. כאן מתחילות צרות המדבר.

התסבכות הנפשית הזאת מתבטאת בכקשות שפלות: "זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם"³⁷, את הקשאים ואת האבטחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים"³⁸. כל הנוסחאות האלה נובעות מההתאוננות שבתסבכות המדברית. כל תאוות האדם, תאות ממון ותאות אוכל וכדומה, הן מצבים של חולשה, בהם האדם נמשך אחרי האינסטינקט, נשלט על-ידי יצרו ואין לו כח להנהיג את עצמו. "איזהו גבור? הכובש את יצרו"³⁹. האדם מתגבר על התאותנות בגבורת התורה ש"ניתנה מפי הגבורה"⁴⁰, "בראתי יצו הרע — ובראתי לו תורה תבלין"⁴¹. אבל במצב של התבלבלות הדרך, שולטת התאותנות, שנובעת מחולשה אנושית של חסרון שליטת הרעת, שליטה רוחנית, נפשית וגופנית. האדם נמשך אחרי התעוררות גופנית, נפשית ורגשית בלי להתגבר בגבורת התורה. אז הוא מגיע לכל מיני תאוות. "הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם"⁴².

התאוה קוברת את האדם — "קברות התאוה"⁴³. פ"ח ור"י אגור 82-85

5 הצניעות והטהרה, במובן המוקטן והמצומצם, נראות כאילו בניגוד לשכלול המציאות במלוא החוסן והתוקף העוז והגבורה. לעומת-זה במובן הגדול והשלם, הנה הן דוקא כמו שהן בסיסי הקדושה והמציאות השלימה 5 והקיימת כן הן הן בסיסי החוסן והתוקף, הגבורה והחיל...

בתקופת תחייתנו בתהליך גאולתנו ופדות נפשנו, במעבר העלייה ממדברות העמים וסבלות עול הגויים, אשר במחשכים גולגלנו בהם כמתי-עולם, אל ישוב ארץ-החמדה 10 והחיים מורשת הקדומים ומשגב-חרות-עולם, הולכת ומתגלית שאיפת הגבורה והעוז, החיל והחוסן של הבראת החיים הישראליים ושכלולם. מתוך כך תסבוכת הקושי בקליטת אור הנועם של הצניעות והטהרה האופייניות לישראל בכל תפארתן - מתוך האחיזה באויר העמים וגוש 15 עפרותיהם והמשך התפיסה אותן בצמצום מובנן, שכאילו מחייב את דכאונו של האדם מישראל ואת כפיפות קוממותו ומנוגד אל רוממות תקומתו ואל גדולת תופעתו של התחדשות ימיו כקדם.

לפיכך הצורך והחיוב של גילוי אור אמתתן של הצדקות 20 והקדושה, הצניעות והטהרה הישראליות, בכל מלא גדלן של שייכותן לעצמיות הוייתה וטבעיותה של האישיות והצבוריות הישראלית אשר אך ממנה לה העוז והחיל, הגבורה והקוממיות. תתקומם באחרית ימינו אלה הטהרה והצניעות הישראלית, בכל חוסן-משמרתה 25 ודקדוק-אחראיותה אשר בבריאות-התודעה של רציפות הדורות וקדושת חיי עולם הנטועים בתוכנו, - והיא תגלה את פרצופו השלם, האישי והציבורי, של ישראל הנגאל, הקם וחי בארץ נחלתו, את שגב עוזו ואת אמתת גבורתו וענות צדקו. והיה אמונת עתנו חוסן ישועות וחכמת ודעת 30 ויראת ד' היא אוצרו. ויראת ד' היא תתהלל בחן וביופי ובחיל ובכח ובחוזק ובאומץ. באלהים נעשה חיל הוא יבוס צרינו. בשם אלהינו נדגול ונרננה בישועתו. וגיברתים בד' ובשמו יתהלכו.

אור לניאג' א' וצ-רא

אָמְרוּ חֲכָמִים, רַב בְּגוֹל מְעוֹט בְּעֲרִיזוֹת וְהַכֵּל בְּאַבָּק לְשׁוֹן הָרָע:

כ לְפִיכֶךָ רָאִי לֹו לְאָדָם לְכַף יָצְרוּ בְדָבָר זֶה וְלִהְרִיגִל עֲצָמוֹ בְּקִדְשָׁה יִתְּרָה וּבְמַחְשָׁבָה טְהוֹרָה וּבְדַעַה וְכוּנָה כְּדִי לְהַנְצִיל מֵהֶם. וְיִזְהַר מִן הַיְחוד שֶׁהוּא הַגֹּרֵם הַגְּדוֹל. גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ אוֹמְרִים לְתַלְמִידֵיהֶם הַזְהַרוּ בִּי מִפְּנֵי בַתִּי. הַזְהַרוּ בִּי מִפְּנֵי כְלִתִּי - כְּדִי לְלַמֵּד לְתַלְמִידֵיהֶם שֶׁלֹא יִתְבַּיֶּשׁוּ מִדְּבַר זֶה וְיִתְרַחֲקוּ מִן הַיְחוד:

כא וְכֵן יִזְהַר לְהִתְרַחֵק מִן הַשְׁחֹק וּמִן הַשְׁפָּרוֹת וּמִדְּבָרֵי עֲנָבִים. שְׂאֵלוֹ גֹרְמִין גְּדוֹלִים וְהֵם מַעֲלוֹת שֶׁל עֲרִיזוֹת. וְלֹא יֵשֵׁב בְּלֹא אֶשָׁה. שְׂמֹנְהָג זֶה גֹרֵם לְטְהָרָה יִתְּרָה. גְּדוֹלָה מִכָּל זֹאת אָמְרוּ יִפְנֶה עֲצָמוֹ וּמַחְשָׁבוֹ לְדְבָרֵי תוֹרָה וְיִרְחִיב דַּעְתּוֹ בְּהַחֲכָמָה שְׂאִין מַחְשָׁבַת עֲרִיזוֹת מִתְנַבְּרָת אֶלָּא בְּלֵב פְּנִי מִן הַחֲכָמָה. וּבְהַחֲכָמָה הוּא אוֹמֵר, אֶלֶּלֶת אֲהַבִּים וְעֵלֶת-חַן וְדִידָהּ יְרִיחַ בְּכָל-עֵת בְּאַהֲבָתָה תִּשְׁנֶה תְּמִיד:

וּמִן הַן אִסְרִי הוּא עֵבֶר

6 יח אִין לָהּ דְּבָר בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה שֶׁהוּא קָשָׁה לְרַב הָעָם לְפָרֵשׁ אֶלָּא מִן הָעֲרִיזוֹת וְהַבִּיאוֹת הָאֲסוּרוֹת. אָמְרוּ חֲכָמִים בְּשַׁעֲה שְׁנַצְטוּוּ יִשְׂרָאֵל עַל הָעֲרִיזוֹת בְּכוֹ וּקְבִלוּ מַצְנֶה זֹו בְּתַרְעֻמַּת וּבְכִיָּה. שְׂנַאֲמַר, בְּכָה לְמִשְׁפַּחְתִּיר - עַל עֶסְקִי מִשְׁפַּחוֹת: יט וְאָמְרוּ חֲכָמִים גּוֹל וְעֲרִיזוֹת נִפְשׁוּ שֶׁל אָדָם מִתְאַנְה לְהֵן וּמִתְמַדְּמֵן. וְאִין אֶתָּה מוֹצֵא קֶהֶל בְּכָל זְמַן חִמֵּן שְׂאִין בָּהֶם פְּרוֹצִין בְּעֲרִיזוֹת וּבִיאוֹת אֲסוּרוֹת. (וְעוֹד)